

İLKOKUL ÖĞRENCİLERİNİN SOSYAL UYUMLARI İLE ANNE-BABA STRES DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ

A STUDY OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS' SOCIAL ADAPTIONS AND PARENTS' LEVEL OF STRESS

Abdullah IŞIKLAR¹, Mehmet BİLGİN², Mehtap BİLGİN³

ÖZ: Bu çalışmanın amacı, ilkokullarda öğrenim gören öğrencilerin sosyal problemleri ile anne-baba stres düzeylerini akademik başarı, aile geliri ve öğrencinin süreğen hastalığa sahip olup olmama durumlarına göre incelemektir. İlişkisel tarama modelinde yürütülen araştırmaya Kayseri ili Melikgazi ilçesinde öğrenim gören 460 ilkokul öğrencisi ve anne ve babaları katılmıştır. Araştırmada tesadüfi örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırma verileri, Anne-Baba Stres Ölçeği ve Okul Sosyal Davranış Ölçeği kullanılarak elde edilmiştir. Verilerinin analizinde ise t testi, F testi ve Pearson momentler çarpım korelasyon katsayısı teknikleri kullanılmıştır. Verilerin analizi sonucunda, akademik başarısı düşük olan öğrencilerin anne-baba stres düzeylerinin yüksek olduğu bulunmuştur. Aile gelir düzeyi yükseldikçe anne-baba stres düzeylerinin azaldığı bulunmuştur. Çocuklarında süreğen hastalık olan anne-babaların stres düzeylerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Anne-baba stres düzeyi ile okul sosyal davranış ölçeğinin ilişki, özdenetim ve akademik alt boyutu puanları arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Anne-baba stres düzeyi ile okul sosyal davranış ölçeğinin saldırgan, anti-sosyal ve yıkıcı alt boyut puanları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Elde edilen bu bulgular literatür ışığında yorumlanarak tartışılmış ve araştırmadan elde edilen sonuçlara göre önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Stres, sosyal uyum, ilkokul, öğrenci

ABSTRACT: The purpose of this study is to investigate students' social problems attending primary school and their parents' level of stress by the variables academic achievement, income and whether or not students have a chronic disease. 460 primary school students and their parents in Melikgazi, Kayseri participated in the research, which was conducted by the relational screening model. The random sampling method was used in the research. The data were obtained by using the Parents' Stress Scale and School Social Behavior Scale. In the analysis the data, t test, F test and Pearson product-moment correlation coefficient techniques were used. As a result of the

¹ Doç. Dr., Erciyes Üniversitesi Reh. Psik. Dan. Abd. pskapo@hotmail.com

² MEB Öğretmen

³ MEB Öğretmen

analysis of the data, it was found that parents of students who have low academic achievement have high level of stress. It was established that as income increases parents' level of stress decreases. Parents whose children have a chronic disease were found to have a high level of stress. A negative significant correlation was found between parents' level of stress and the sub scale scores of relation, self-control and academic achievement in the School Social Behavior Scale. A positive significant correlation was found between parents' level of stress and the sub scale scores of aggression, antisocial and disruption in the School Social Behavior Scale. The findings were discussed in line with the relevant literature and suggestions were made.

Keywords: Stress, social adaptation, primary school, student.

GİRİŞ

Bireyin çevreye uyum sağlaması ve çevreyle uyum içinde yaşaması için bir takım yeterliliklere ve becerilere sahip olması gerekir. Bunların başında ise sosyal yeterlilikler ve sosyal beceriler gelmektedir. Sosyalleşme, bireyin, içinde yaşadığı toplumun normlarını, değerlerini, kendisinden beklenen rolleri, tutumları ve davranış yapılarını, toplumsal etkileşim için gerekli becerileri, benlik ve kimlik duygusunu kazanma, içinde yaşadığı kültürü içselleştirme sürecidir. Sosyalleşme sürecinde, kişilerin sosyal gelişimini olumlu ve olumsuz yönde etkileyen çeşitli faktörler vardır. Küçük yaşlardan itibaren bireyin çevresiyle kurduğu ilişkilerin niteliği, iletişim kurabilme yeteneği ve ayrıca çevrenin izlenimi sosyalleşme sürecinde etkili faktörlerdir. Bazı çocukların diğerlerine göre daha sosyal olmasında bu durumlar önemli bir yer teşkil eder (Coşkun, 2012). Çocuk birlikte yaşadığı insanlarla yardımlaşmayı, paylaşmayı, işbirliği yapmayı başarır ve duygularını yaşadığı kültüre uygun bir biçimde ifade edebilir (Çağdaş ve Seçer, 2002).

Bireyin başkaları ile iyi ilişkiler kurmasında, toplumsal kurallara uymasında, sorumluluk yüklenbilmesinde, başkalarına yardım etmesinde, haklarını kullanabilmesinde sosyal becerilerin önemi büyüktür (Çubukçu ve Gültekin, 2006). Bugün eğitim sürecinde akademik becerilerle birlikte çocukların sosyal gelişimlerinin de temel olduğundan yola çıkarak sosyal becerilerin gelişmesi önem kazanmıştır. Çünkü bu becerilerin kazanılmaması çocuğun okul başarısında, sosyal ilişkilerinde ve uyum güçlüklerinde etkili bir faktör olabilmektedir (Akkök, 1999).

İlkokul çağında öğretmen öğrenci ve aile ilişkisinin sağlıklı kurulması, öğretmenlerin çocuk ruh sağlığının önemini ve bunun eğitimdeki yerini bilmesi büyük önem taşımaktadır. Bireyin davranış repertuarında bazı sosyal becerilerin olmaması olarak ifade edilebilecek olan sosyal beceri yetersizliği (Çadır, 2008), okulda ve yaşamın her alanında bireyi etkilemektedir. Problem davranışlar ise, sıklıkla, bireyin çevresindekilere, kendisine veya eşyalara zarar verici nitelikte olacaktır (Cai, Kaiser, Hancock; 2004; Hamre ve Pianta, 2008). Tüy (1999), sosyal beceri eksikliğinin, saldırganlık, anti-sosyal davranışlar ve hiperaktivite gibi dışsallaştırılmış problemlerle ilişkili olduğunu ifade etmiştir.

Çocukların uyum yeteneği sınırlıysa, problem davranışlara eğilim gösteriyorlarsa ve anne-babalar bu noktada çocukları ile nasıl etkileşime geçecekleri konusunda sınırlı düzeyde bilgiye sahiplerse, bu durum anne-baba çocuk ilişkisinin

kalitesini düşürmektedir. Böylece çocuğun davranış problemleri ve anne-babanın yaşadığı stres, karşılıklı olarak birbirini pekiştirmektedir (Lauth ve Heubeck 2010).

Uyumlu ve özgür bir ailede, tutarlı ve sağlıklı ilişkiler içinde yetişen çocuk, özerk bir birey olarak yetişkin yaşamına ulaşabilir (Yavuzer, 2009). Çocuğun kişilik yapısının oluşmasında anne-baba etkisinin önemli bir yeri ve değeri vardır (Yörükoğlu, 1989). Çocuk, kültürel değerlerini, temel alışkanlıklarını, gelişim görevlerine karşı yaklaşımlarını aile ortamında kazanır. Çocuğun olumlu bir benlik tasarımı oluşturmasında, yeterlilik duygusu kazanmasında anne-babası ile etkileşiminde aldığı geribildirimler çok önemli rol oynar (Akkaya, 2008).

Özellikle çocukların okula başlaması ile birlikte anne-baba çocuk ilişkilerinin yeni bir boyut kazandığı, anne-baba görev ve sorumluluklarının yeniden gözden geçirilmesi gerektiği araştırmacılar tarafından vurgulanmaktadır. Freeman (2006), ailenin çocuk üzerindeki etkilerinin son derece önemli olduğunu ve ailelerin yeterlilik düzeylerinin birbirlerinden farklı olduğunu belirtmiştir. Hocaoglu (2009) ebeveynlerin çeşitli özelliklerinden dolayı, çocukların yeterli sosyal beceriye sahip olmalarında kritik bir öneme sahip olduklarını, ergenlik döneminde gösterilen sosyal uyum ve başarının daha önceki dönemlerde kazanılan sosyal becerilerle ilgili olduğunu ve ebeveynlerin bazı psikososyal özelliklerinin bu etkiyi pekiştirdiğini ifade etmiştir.

Çocukların bireysel farklılıklarının göz ardı edilmesi, ilgi ve düzeylerine uymayan beklentilerle karşı karşıya bırakılması, uygun ve düzenli rehberliğin yapılamaması, yanlış disiplin ve eğitim uygulamaları çocuktaki uyumsuzlukların belirlenmesindeki önemli etkenlerdir (Dökmen, 2000; Çağlar, 1981; Oswald, Cohen, Best, Jensen ve Lyons, 2001).

Anne-baba çocuk ilişkileri çerçevesinde son yıllarda sıklıkla araştırılan konulardan birisi anne-baba olmaya ilişkin stres yani ebeveyn stresi kavramıdır (Gabriel ve Bodenmann 2006). Stres, bireyin dengesini bozan ve uyum sürecini olumsuz yönde etkileyen iç ve dış uyaranlara karşı, bedenin verdiği fiziksel ve psikolojik tepkiler olarak tanımlanabilir (Franke, Jagla, Salewski, ve Jager, 2007). Aile sistemi açısından değerlendirildiğinde, anne-baba çocuk etkileşiminde, anne-babanın, çocuk sahibi olmanın gerektirdiği görevlere uyum sağlamaya karşı verdikleri fizyolojik ve psikolojik tepkilerden oluşan süreçler bütünü, ebeveyn stresi olarak tanımlanabilir (Blacher ve McIntyre, 2006).

Olumsuz anne-baba tutumlarının, okul başarısı (Duchesne ve Ratelle, 2010), kaygı (Erkan, 2002), benlik saygısı ile atılganlık seviyesi (Ünüvar, 2007), özerklik gelişimi (Beyers ve Gossens, 1999), problem çözme becerisi (Arı ve Seçer, 2003) gibi özelliklerle ilişkisinin olduğunu gösteren çalışmalar yer almaktadır.

Birçok araştırma çocuğun göstermiş olduğu problem davranışların, demografik değişkenlerin yanı sıra aile içi ilişkiler, ebeveynlerin stres düzeyleri gibi farklı değişkenlerden de etkilendiğini göstermektedir (Hastings ve Brown, 2002; Blacher ve McIntyre, 2006). Deater-Deckard (1998) ebeveyn stresini etkileyen durumun yine ebeveyn davranışları olduğunu ifade etmiştir.

Anne-babaların ebeveynliğe yüklediği anlamlar, ebeveynlik görev ve sorumluluklarının anne-baba üzerinde yarattığı etki ebeveyn stresinin yaşanmasına neden olan etkenler arasında değerlendirilebilir (Gülaldı, 2010). Ebeveyn davranışları çocukların sosyal uyum davranışlarını doğrudan etkileyebilmektedir (Paczkowski ve Baker, 2007). Araştırmalarda, ebeveynlerin öz yeterlilik inançları ile çocukların problem davranışları arasında ilişki olduğu Coleman ve Karraker, 1998; Hastings ve Brown, 2002; Beck, Daley, Hasting, ve Stevenson, 2004; Paczkowski ve Baker, 2007)

görülmektedir. Coleman ve Karraker (2003) ise, öz yeterlilikleri yüksek olan ebeveyn çocuklarının daha az olumsuz davranış sergilediğini ve sosyal ortamlarda daha uyumlu olduklarını ifade etmişlerdir.

Bu araştırmada, ilkokulda sosyal uyum problemi yaşayan öğrencilerin anne-baba stres düzeylerinin; aile geliri, öğrenci akademik başarısı ve öğrencinin süregen hastalığa sahip olup olmamasına göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Bu doğrultuda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

1. Aile gelir düzeyine göre anne-babaların stres düzeyi farklılaşmakta mıdır?
2. Öğrencinin akademik başarısına göre anne-baba stres düzeyi farklılaşmakta mıdır?
3. Öğrencinin süregen hastalığa sahip olup olmamasına göre anne-baba stres düzeyi farklılaşmakta mıdır?
4. Öğrenci okul sosyal uyum düzeyi ile anne-baba stres düzeyi arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada, ilkokullarda sosyal uyum problemi yaşayan öğrencilerin anne-baba stres düzeyleri incelenmiştir. Araştırmada ilişki tarama modeli kullanılmıştır. İlişki tarama modelleri, iki veya daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir (Karasar, 2007).

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni Kayseri ili Melikgazi ilçesinde ilkokula devam eden öğrenci ve anne-babalarından oluşmaktadır. Araştırma, Şehit Jandarma Komando Er Hacı Aydıncı, Ayşe Ahmet İnci, 80. Yıl Cumhuriyet, Mustafa Kemal ve Mehmet Mihraboğlu İlkokullarında öğrenim gören tesadüfi örnekleme yöntemiyle belirlenmiş 460 öğrenci anne-babalarına araştırmanın ölçekleri uygulanmıştır.

Veri Toplama Araçları

1-Kişisel Bilgi Formu:

Araştırmacılar tarafından geliştirilen kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin aile gelir düzeyleri, asgari ücret baz alınarak sınıflandırılmıştır. Öğrencinin akademik başarı değerlendirme verileri sınıf öğretmenlerinin görüşlerine göre değerlendirilmiştir. Öğrencilerin süregen hastalığı olup olmama durumlarına ilişkin bilgiler ise raporlu olan hastalıklar süregen hastalık olarak kabul edilmiştir.

2- Anne-baba stres ölçeği

Anne-baba stres ölçeği anne-babaların günlük yaşamda çocukları ile ilişkilerinde yaşadıkları stresi değerlendirmeye olanak sağlayacak şekilde dördümlü Likert modeline uygun olarak Kaymak Özmen ve Özmen (2012) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek tek boyutlu ve 16 maddeden oluşmaktadır. Anne-Baba Stres Ölçeği (ABSÖ)'nün geçerlik çalışmaları kapsamında yapı geçerliği incelenmiştir. Ortaya çıkan tek boyutlu yapının doğrulayıcı faktör analizi ile yeniden değerlendirilmesi sonucunda model veri uyumunun iyi olduğunu gösteren kriter değerleri ($X^2=252.98$ (N=438, sd=104,

$p=.000$), $X^2/sd=252.98/104=2.43$, $RMSEA=0.05$, $RMR= 0.03$, $RMS= 0.04$, $GFI= 0.93$, $AGFI=0.91$ ve $CFI= 0.91$) biçimindedir. ABSÖ' nün iç tutarlılık güvenilirliği için hesaplanan Cronbach Alfa değeri .85 ve Spearman Brown İki yarı test güvenilirliği .82 olarak hesaplanmıştır. Ölçekte yer alan tüm maddeler için madde toplam korelasyonları ise .34 ile .58 arasında değişmektedir. Madde analizi kapsamında elde edilen t değerlerinin anlamlı olduğu ($p<.001$) görülmüştür.

3-Okul Sosyal Davranış Ölçeği:

Okul Sosyal Davranış Ölçekleri (School Social Behavior Scales), sınıf öğretmenleri veya okuldaki diğer öğretmenlerin, okul öncesi ve ilköğretim çağındaki öğrencilerini teker teker değerlendirebilmelerine olanak sağlayacak şekilde beşli Likert modeline uygun olarak Merrell (1993) tarafından geliştirilmiştir. Ölçekler toplam 65 maddeden oluşmaktadır. Okul Sosyal Davranış Ölçekleri Sosyal Yeterlilik ve Olumsuz Sosyal Davranışlar formu olmak üzere iki alt ölçekten oluşmaktadır. Sosyal Yeterlilik Ölçeği'nde; Kişiler arası İlişkiler (14 madde), Özdenetim Becerisi (10 madde) ve Akademik Beceriler (8 madde) olmak üzere üç alt ölçekte toplanan 32 madde yer almaktadır. Olumsuz Sosyal Davranışlar Ölçeği ise; Saldırgan Sınırlı (14 madde), Antisozyal-Agresif (10 madde), Yıkıcı-Talepkar (9 madde) olmak üzere üç alt ölçekte toplanan 33 maddeden oluşmaktadır. Merrell (1993) tarafından geliştirilen Okul Sosyal Davranış Ölçeği 'nin Türkçe 'ye uyarlanması, geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarını Yüksel (2009) yapmıştır.

Okul Sosyal Davranış Ölçeği'nin 'Sosyal Yeterlilik Ölçeği'nin korelasyon katsayıları($r= .88$ ve $r= .44$) arasında değiştiği ' Olumsuz Sosyal Ölçeği' nin korelasyon katsayıları ise ($r=.92$ ve $r=.48$) arasında değiştiği belirlenmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırma verilerinin analizinde ilkökul öğrenci ailelerinin demografik özelliklerinin belirlemek için t testi, öğrenci anne-baba stres düzeylerinin aile gelirine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için F testi, öğrencilerin akademik başarılarına göre anne-baba stres düzeyleri arasındaki farklılığı belirlemek için F testi ve öğrencilerin süregen bir hastalığa sahip olup olmama durumlarına göre anne-baba stres düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için t testi, anne-baba stres düzeyleri ile ilkökul öğrencilerinin okula sosyal uyum düzeyleri arasındaki ilişkiye yönelik korelasyon analizi yapılmıştır.

BULGULAR

Anne-baba stres düzeylerini belirlemek için aile gelir düzeyi, öğrencinin akademik başarı düzeyi ve öğrencinin süregelen bir hastalığı olup olmama durumuna göre tek boyutlu olan Anne-baba Stres Ölçeği uygulanmıştır. İlkokullarda sosyal uyum problemi yaşayan öğrenci ailelerinin stres düzeylerinin aile gelirine göre fark olup olmadığı Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Anne-baba stresinin ailenin gelirine göre farklılık olup olmadığına ilişkin *F Testi* sonuçları

Boyut	Gelir Düzeyi	N	X	Ss	F	P
Anne-Baba Stresi	0-950	272	42,31	7,77	33,565*	,000
	951-3000	122	37,04	8,89		
	3001 ve üstü	66	34,72	7,44		

*p< 0.05

Anne-baba stres düzeyi aile gelirlerine göre incelendiğinde gelir düzeyi 0-950 olan ailelerin anne-baba stres düzeyi aritmetik ortalaması (X= 42,31), gelirleri 951-3000 olan ailelerin anne-baba stres düzeyi aritmetik ortalaması (X= 37,04) ve gelirleri 3001 ve üstü olan ailelerin anne-baba stres düzeyi aritmetik ortalaması (X=34,72) olarak belirlenmiştir. Ortalamalar arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Anne-baba stresinin aile gelir düzeylerine göre farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek için anlamlılık analizi yapılmıştır. Tablo 2'de anne-baba stresinin aile gelirlerine göre farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek için çoklu karşılaştırma testine ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 2. Gelir düzeyine göre ortaya çıkan farklılığın hangi gruptan kaynaklandığına ilişkin çoklu karşılaştırma testi sonuçları

Boyut	(I) gelir	(J) gelir	Ortalamalar arasındaki fark (I-J)	SH	p
Anne-baba Stresi	0-950	951-3000	5,263	,875*	,000
		3001 ve üstü	7,585	1,103*	,000
	951-3000	3001 ve üstü	2,321	1,228	,143

*p< 0.05

Anne-baba stresinin aile gelir düzeyine göre puanlar incelendiğinde, aile gelirleri 0-950 arası olan ailelerin, aile gelir düzeyleri 951-3000 arası ve 3001 ve üstü olan ailelere göre stres düzeyleri anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Gelir düzeyi düşük aileler gelir düzeyleri orta ve yüksek olan ailelerden daha fazla stres yaşadıkları görülmektedir. Gelir düzeyleri 951-3000 olan aileler ile gelirleri 3001 ve üstü olan aileler arasında stres düzeyi açısından anlamlı ilişki bulunamamıştır.

Tablo 3. Anne-baba stresinin öğrencinin akademik başarısına göre farklılık olup olmadığına ilişkin F Testi sonuçları

Boyut	Akademik başarı	N	X	Ss	F	P
Anne-baba Stresi	düşük	105	45,92	7,25	108,659*	,000
	orta	233	40,14	6,58		
	yüksek	122	32,04	4,58		

*p<0.05

Anne-baba stres düzeyi öğrencinin akademik başarısına göre incelendiğinde akademik başarısı düşük olan öğrenci anne-babaların stres düzeyi aritmetik ortalaması (X= 45,92), akademik başarısı orta olan öğrenci anne-babaların stres düzeyi aritmetik ortalaması (X= 40,14), , akademik başarısı yüksek olan öğrenci anne-babaların stres düzeyi aritmetik ortalaması (X= 32,04) olarak belirlenmiştir. Ortalamalar arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Anne-baba stresinin öğrencinin akademik başarısına göre farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek için anlamlılık analizi yapılmıştır. Tablo 4'de anne-baba stresinin aile gelir düzeyine göre farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek için çoklu karşılaştırma testine ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 4. Anne-baba stresinin öğrencinin akademik başarısına göre farklılaşmanın hangi gruptan kaynaklandığına ilişkin çoklu karşılaştırma testi sonuçları

Boyut	(I) akademik başarı	(J) akademik başarı	Ortalamalar arasındaki fark (I-J)	SH	p
Anne-baba Stresi	düşük	orta	8,09*	,833*	,000
		yüksek	13,87*	,943*	,000
	orta	yüksek	5,78*	,792*	,000

*p< 0.05

Öğrencinin akademik başarısına göre Anne-baba Stres Ölçeği puanları incelendiğinde, akademik başarısı düşük öğrencilerin anne-babaların stres düzeyi, akademik başarısı orta ve yüksek öğrencilerin anne-babaların stres düzeyinden anlamlı düzeyde yüksek olarak bulunmuştur. Akademik başarısı orta düzeyde olan öğrencilerin anne-babaların stres düzeyi, akademik başarısı yüksek olan öğrencilerin anne-babaların stres düzeylerinden anlamlı düzeyde yüksek olarak bulunmuştur.

Tablo 5. Anne-baba stresinin öğrencinin süregelen bir hastalığı olup olmamasına ilişkin t Testi sonuçları

Boyut	Sürekli Hastalık	N	X	Ss	t	P
Anne-baba stresi	Hayır	366	34,19	7,77	-7,555	,000
	Evet	94	41,27	8,19		

*p< 0.05

Çocuklarında süregelen hastalık olup olmama durumuna göre Anne-baba Stres Ölçeği puanları incelendiğinde çocuklarında süregelen hastalık olan anne-babaların yaşadıkları stres düzeyi aritmetik ortalaması ($X = 41,27$), çocuklarında süregelen hastalık olmayan anne-babaların aritmetik ortalaması ise ($X = 34,19$) bulunmuştur. Ortalamalar arasında ($t = -7,555$ $p < .001$) düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Çocuklarında süregelen hastalık olan anne-babaların stres düzeyleri çocuklarında süregelen hastalık olmayan anne-babalara göre daha yüksektir.

Tablo 6. Anne-baba stres düzeyi ile ilkökul öğrencilerinin okula sosyal uyum düzeylerine ilişkin korelasyon analiz sonuçları

	İlişki	Özdenetim	Akademik Başarı	Saldırgan	Antisosyal	Yıkıcı
Anne-	r	-,260**	-,264**	-,243**	,130**	,155**
baba	p	,001	,001	,001	,008	,002
Stresi	N	460	460	460	460	460

* $p < 0.05$

Tablo 6'da Anne-Baba Stres ölçeği puanları ile Okula Sosyal Uyum ölçeği alt boyut puanları arasındaki ilişki incelenmiştir. Anne-baba stres düzeyi ile ilişki ($r = -,260$ $p < .001$), özdenetim ($r = -,264$ $p < .001$) ve akademik ($r = -,243$ $p < .001$) alt boyut puanları arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Anne-babaların stres düzeyleri yükseldikçe ilkökul öğrencilerinin sosyal ilişki, özdenetim ve akademik başarıları azaldığı görülmektedir. Anne-baba stres düzeyi ile saldırgan ($r = ,130$ $p < .05$), antisosyal ($r = ,155$ $p < .001$) ve yıkıcı ($r = ,153$ $p < .001$) Okula Sosyal Uyum ölçeği alt boyut puanları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Anne-babanın stres düzeyi yükseldikçe ilkökul öğrencilerinin saldırgan, antisosyal ve yıkıcı davranışlarının da arttığı görülmektedir.

TARTIŞMA

Araştırmanın bulguları incelendiğinde, gelir düzeyi düşük aileler gelir düzeyleri orta ve yüksek olan ailelerden daha fazla stres yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Düşük sosyoekonomik gelir düzeyine sahip ailelerden gelen çocukların anti-sosyal davranışlar gösterdiği (Trentacorta ve Shaw, 2007), ailenin gelir durumunun düşük olması zor ve yetersiz yaşamı, yüksek stresi, arttırdığı (Dufrene, Doggett, Henington, ve Watson, 2007; Doctoroff ve Arnold, 2004; Putnam ve Stifter, 2005), ailenin sosyoekonomik durumu, aile içi ilişkiler, ebeveynlerin stres düzeyleri gibi farklı değişkenlerden etkilendiği (Hastings ve Brown, 2002; Olsson ve Hwang, 2002; Blacher ve McIntyre, 2006) bulunmuştur. Bu bulgular araştırmanın sonucu ile paralellik göstermektedir. Diğer taraftan ekonomik açıdan refah düzeyi yüksek olan ailede yetişen bireylerin, benlik saygılarının ve özgüveninin yüksek olduğu belirlenmiştir (Veselska, Geckova, ve Gajdosova, 2009). Sosyoekonomik düzeydeki iyileşmenin bireylerin yaşam koşulları, çevre şartları, beslenmeleri, giyimleri gibi yaşam standartlarını artırdığı, böylece sosyal uyumu olumlu yönde etkilediği söylenebilir. Araştırmada akademik başarısı düşük olan öğrenci anne-babaların stres düzeyi, akademik başarısı orta ve yüksek olan öğrenci anne-babalardan anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Anne-babanın geleceği olarak gördüğü çocuğun düşük akademik başarı göstermesi stresi arttırdığı (Hemmeter, Ostrosky, Fox; 2006; Kwon, 2007), akademik başarısı düşük çocukların sosyal uyumlarının azaldığı (Ray ve Elliott, 2006), aile içi ilişkileri olumsuz etkilediği (Marzano ve Marzano, 2003; Semmel ve Gao, 1992) bulunmuştur. İlkokul öğrencilerinin akademik başarılarının düşük olması ailelerin yaşam şekillerini ve ilişkilerini olumsuz yönde etkilediği düşünülmektedir. Çocuklarında süregelen hastalık olan anne-babaların, çocuklarında süregelen hastalık olmayan anne-babalara göre stres düzeyi daha yüksektir. Engelli ve süregelen hastalığı olan çocuğa sahip anne-babaların depresyon, anksiyete ve stres düzeyinin daha yüksek olduğu (Conk ve Yıldırım, 2005; Çoşkun ve Akkaş, 2009; Dereli ve Okur, 2008; Keskin, Bilge, Engin ve Dülgerler, 2010), sürekli suçluluk duygusu yaşadıkları (Yıldırım-Doğru, Durmuşoğlu ve Turan, 2006), ailedeki stresin en temel kaynağı olduğu (Girli, 1995; Floyd ve Gallagher, 1997; Oh ve Lee, 2009), karamsarlık yaşadıkları (Çoşkun ve Akkaş, 2009), çeşitli psikolojik problemler yaşadıkları (Lawoko ve Soares, 2002), ebeveynlerin yaşam kalitelerini düşürdüğü (Goldbeck 2006) bulunmuştur. Süregelen hastalığı olan çocuğa sahip ailelerin yaşam stilleri birçok açıdan zarar görmekte ve sosyal yaşama aile ve çocuk uyum sağlamakta zorlandığı düşünülmektedir. Araştırmanın anne-baba stres düzeyi ile okul sosyal uyum ölçeğinin ilişki, özdenetim ve akademik başarı alt boyutları arasındaki ilişkinin ise negatif yönde olduğu görülmektedir. Anne-babaların stres düzeyi yükseldikçe çocukların sosyal ilişkiye girme becerileri, özdenetimleri ve akademik başarı düzeyleri düşmektedir. Aile ortamlarında stres arttıkça çocuklarda problem davranışların arttığı (Akkül, Öztop, Özdemir, Ünalın, ve Şahin 2009), anne-babanın olumsuz davranışlarının çocukların sosyal beceri düzeyini olumsuz yönde etkilediği (Hocaoğlu (2009), ailedeki stresin çocukların akademik başarısını düşürdüğü (Aslan, 2008; Bozkurt ve Harmanlı, 2002), aile stresinin çocukların iç denetim odaklarını negatif yönde azalttığını (Akkuş 2005; Paczkowski ve Baker, 2007) bulmuşlardır. Anne-babaların stres düzeyinin yüksek olması çocuklarda gelişim özelliklerini olumsuz yönde etkilediğini araştırmalar göstermektedir. Bu bulgular araştırmanın sonucunu destekler niteliktedir.

Anne-baba stres düzeyi yükseldikçe çocukların saldırgan, antisosyal ve yıkıcı davranışlarının da arttığı görülmektedir. Araştırmalarda yüksek ailesel stresin çocuklarda saldırganlığı ve yıkıcı davranışları arttırdığı (Hemmeter, Ostrosky, Fox; 2006; Kwon, 2007), gelir düzeyi düşük stresli ailelerin çocuklarının daha saldırgan olduğu (Kwon, 2007) bulunmuştur. Ayrıca stresi yüksek ailelerdeki çocukların antisosyal davranışlar (Trentacosta ve Shaw, 2008), gösterdiği belirlenmiştir. Bu bulgular araştırma sonuçlarını destekler niteliktedir. Araştırmanın sonuçları ışığında aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir.

1- Çocukların gelişimlerine aile stresinin etkisinin daha açık bir şekilde ortaya konmasına yönelik çalışmalar yapılması önerilmektedir.

2-Anne-babaların stres düzeylerini etkileyen faktörleri belirlemeye yönelik ve stres düzeyinin azaltılmasına yönelik çalışmalar yapılması önerilmektedir.

3-Aile stresine maruz kalan çocukların davranışlarını olumlu yönde geliştirecek deneysel çalışmalar yapılması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Akkaya, S. (2008). *Ortaöğretim lise öğrencilerinde rekabetçi tutum ile ana-baba tutumları arasındaki ilişki düzeyi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Akkök, F. (1999). *İlköğretimde Sosyal Becerilerin Geliştirilmesi Anne-Baba El Kitabı*. İstanbul: Özgür Yayınlar.
- Akkuş, Z. (2005). *İlköğretim 5.sınıf öğrencilerinin sosyal becerilerinin özsaygı ve denetim odağı ile ilişkisi*.Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Akkül, N., Öztop, D., Özdemir, Ç., Ünalın, D. ve Şahin, H. (2009). İntihar girişiminde bulunan 6-16 yaş grubuna ait 2002-2006 yılları başvuru kayıtlarının değerlendirilmesi. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 4 (11), 159-172.
- Arı, R. ve Seçer, Z. Ş. (2003). Farklı ana baba tutumlarının çocukların psikososyal temelli problem çözme becerilerine etkisinin incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10, 451-464
- Aslan, D. (2008). *Özel okullarda (Avcılar ve Beylik düzü bölgesindeki özel okullar) öğrenim görmekte olan 16-18 yaş grubundaki öğrencilerin bazı kişilik özellikleri ile denetim odağı düzeylerinin karşılaştırılması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.
- Beck, A., Daley, D., Hastings, R. P., & Stevenson, J. (2004). Mothers' expressed emotion towards children with and without intellectual disabilities. *Journal of Intellectual Disability Research*, 48(7), 628-638.
- Beyers, W. & Goossens, L. (1999). Emotional autonomy, psychosocial adjustment and parenting: Interactions, moderating and mediating effects. *Journal of Adolescence*, 22, 753-769.
- Blacher, J., & McIntyre, L. (2006). Syndrome specificity and behavioural disorders in young adults with intellectual disability: Cultural differences in family impact. *Journal of Intellectual Disability Research*, 50, 184-198.
- Bozkurt, N. ve Harmanlı Z. (2002). İlköğretim öğrencilerinin denetim odağı düzeylerinin bazı değişkenler açısından karşılaştırılması. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14, 29-37.
- Cai, X., Kaiser, A.P. & Hancock, T.B. (2004). Parent and teacher agreement on child behavior checklist items in a sample of preschoolers from low-income and predominantly african-american families. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*. 33(2), 303-312.
- Coleman, P. K., & Karraker, K. H. (1998). Self-efficacy and parenting quality: Findings and future applications. *Developmental Review*, 18(1), 47-85.
- Coleman, P. K., & Karraker, K. H. (2003). Maternal self - efficacy beliefs, competence in parenting, and toddlers' behavior and developmental status. *Infant Mental Health Journal*, 24(2), 126-148.
- Conk, Z. ve Yıldırım, F. (2005). Zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip anne/babaların stresle başa çıkma tarzlarına ve depresyon düzeylerine planlı eğitimin etkisi. *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*, 9(2), 1-10.
- Coşkun, M. (2012). Gençlerin kimlik gelişimi ve sosyalleşme sürecine televizyon dizilerinin etkisi. *Akademik Bakış Dergisi*, 28, 1-21.
- Coşkun, Y. ve Akkaş, G. (2009). Engelli çocuğu olan annelerin sürekli kaygı düzeyleri ile sosyal destek algıları Arasındaki ilişki. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi(KEFAD)*, 10(1), 213-227.
- Çadır, D. (2008). *Zihinsel engelli öğrenciler için müzik terapi yöntemine göre hazırlanan sosyal beceri öğretim programının etkililiğinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.

- Çağdaş, A. ve Seçer, Z. (2002). *Çocuk ve ergende sosyal ve ahlak gelişimi*. 1. Baskı. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Çağlar D. (1981). *Uyumsuz çocuklar ve eğitimi*. 3. Basım. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Çubukçu, Z. ve Gültekin, M. (2006). İlköğretimde öğrencilere kazandırılması gereken sosyal beceriler. *Bilig Bahar*, 37, 155-174
- Deater-Deckard, K. (1998). Parenting stress and child adjustment: some old hypotheses and new questions. *clinical psychology, Science and Practice*, 5(3), 314-332.
- Dereli, F. ve Okur, S. (2008). Engelli çocuğa sahip olan ailelerin depresyon durumunun belirlenmesi, *Yeni Tıp Dergisi*, 25, 164-168.
- Doctoroff, G.L. and Arnold, D.H., (2004). Brief report. Parent-rated externalizing behavior in preschoolers: The predictive utility of structured interviews, teacher reports, and classroom observations. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 33(4), 813-818.
- Dökmen Y. Z. (2000). Çocuğunuzun ruh sağlığı. *Türk Psikoloji Bülteni*, 3(7), 72-76.
- Duchesne, S. & Ratelle, C. (2010). Parental behaviors and adolescents' achievement goals at the beginning of middle school: Emotional problems as potential mediators. *Journal of Educational Psychology*, 102 (2), 497-507.
- Dufrene, B.A., Doggett, R.A., Henington, C., & Watson, T.S. (2007). Functional assessment and intervention for disruptive classroom behaviors in preschool and head start classroom. *Journal Behaviors Education*. 16, 368-388.
- Erkan, Z. (2002). Sosyal kaygı düzeyi yüksek ve düşük ergenlerin ana baba tutumlarına ilişkin nitel bir çalışma. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(10), 120-133.
- Floyd, F. J. & Gallagher, E. M. (1997). Parental stress, care demands, and use of support services for school age children with disabilities and behavior problems. *Family Relations*, 46(4), 359-372.
- Franke, G. H., Jagla, M., Salewski, C. & Jager, S. (2007). Psychologisch diagnostische verfahren zur erfassung von stress und krankheitsbewältigung im deutschsprachigen raum. *Zeitschrift für Medizinische Psychologie*, 16, 41-55.
- Freeman, C. R. (2006). *Relative Contributions of Mastery, Maternal Affective States, and Childhood Difficulty to Maternal Self-Efficacy*. Unpublished Doctoral Dissertation. University of Nevada, Reno
- Gabriel, B. ve Bodenmann, G. (2006b). Stress und coping bei paaren mit einem verhaltensauffälligkeiten kind. *Zeitschrift für Klinische Psychologie und Psychotherapie*, 35(1), 59-64.
- Girli, A. (1995). *Normal zekalı kardeşlerin zihinsel engelli kardeşe yönelik kabul düzeyinin belirlenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Goldbeck L (2006). The impact of newly diagnosed chronic paediatric conditions on parental quality of life. *Qual Life Res*, 15(11) 21-31.
- Gülaldı, Demet (2010). *Erken çocuklukta serebral palsili ve otistik çocuk annelerinin ebeveyn stres düzeylerinin yaşam doyumları ile ilişkisinin incelenmesi*, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Hamre, B.K., & Pianta, R.C., (2008). Teacher's perceptions of conflict with young students: looking beyond problem behaviors. *Social Development*. 17(1), 115-136.
- Hastings, R. P., & Brown, T. (2002). Behavior problems of children with autism, parental self-efficacy, and mental health. *American Journal on Mental Retardation*, 107, 222-232.
- Hemmeter, M.L., Ostrosky, M., & Fox, L., (2006). Social and emotional foundations for early learning: a conceptual model for intervention. *School Psychology Review*. 35(4), 583-601.
- Hocaoğlu, A. (2009). *Zihinsel Engelli ergenlerin okul içi sosyal yeterlilik düzeyleri ve problem davranışları ile anne-babalarının sosyal beceri düzeylerinin karşılaştırılarak*

- incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Karasar, N. (2007). *Bilimsel araştırma yöntemi*, (17. Baskı). Ankara: Nobel Yayınları.
- Keskin, G., Bilge, A., Engin, E. ve Dülgerler, Ş. (2010). Zihinsel engelli çocuğu olan anne-babaların kaygı, anne-baba tutumları ve başa çıkma stratejileri açısından değerlendirilmesi, *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 11, 30-37.
- Kwon, J.Y., (2007). The relationship between parenting stress, parental intelligence and child behavior problems in a study of Korean preschool mothers. *Journal of Early Child Development and Care*, 177(5), 449-460.
- Lauth, G. W. & Heubeck, B. (2010). Sosyal davranış problemi olan çocukların anne-babalarına yönelik anne-baba eğitimi programı(Çev: S. Kaymak Özmen). Ankara: Kök Yayınları.
- Lawoko S. & Soares JJF (2002). Distress and hopelessness among parents of children with congenital heart disease, parents of children with other diseases and parents of healthy children. *J Psychosom Res*, 52, 193-208.
- Marzano, R. J. & Marzano, J. S. (2003). The key to classroom management. *Educational Leadership*, 61(1), 6-17.
- Merrell, K. W.(1993). Using behavior rating scales to assess social skills and antisocial behavior inschool settings: Development of the School Social Behavior. Scales. *School Psychology Review* 22(1),115-134
- Oh, H. & Lee, E.O. (2009). Care giver burden and social support among mothers raising children with developmental disabilities in South Korea. *International Journal of Disability, Development and Education*, 56(2), 149-167.
- Olsson, M. B., & Hwang, C. P. (2002). Sense of coherence in parents of children with different developmental disabilities. *Journal of Intellectual Disability Research*, 46, 548-559.
- Oswald DP, Cohen R, Best A, Jensen C & Lyons J. (2001).Child strengths and the level of care for children with emotional and behavioral disorders. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*. 9, 192-200.
- Özmen, S. K. ve Özmen, A. (2012). Anne-baba stres ölçeğinin geliştirilmesi. *Milli Eğitim Bakanlığı Dergisi*, 196, 20-36.
- Paczowski, E., & Baker, B. L. (2007). Parenting children with and without developmental delay: The role of self-mastery. *Journal of Intellectual Disability Research*. 51, 435-444
- Putnam, S.P. & Stifter, C.A., (2005). Behavioral approach-inhibition in toddlers: prediction from infancy, positive and negative affective components, and relations with behavior problems. *Child Development*, 76(1), 212-226.
- Ray, C. E. & Elliott, S. N. (2006). Social adjustment and academic achievement: a predictive model for students with diverse academic and behavior competencies. *School Psychology Review*, 35(3), 493-501.
- Semmel, M. & Gao, X. (1992). Teacher perception of the classroom behaviors of nominated handicapped students in china. *Journal of Special Education*, 25, 415-430.
- Trentacorta, C.J., Shaw, D.S. (2008), "Maternal predictors of rejecting parenting and early adolescent antisocial behavior", *Abnormal Child Psychology*, 36(2), 247-259.
- Tüy, S. (1999). *3-6 Yaş Arası İştme engelli ve İştten çocukların sosyal beceri ve problem davranışları yönünden karşılaştırılmaları*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ünüvar, A. (2007). *Lise öğrencilerinin algıladıkları ana-baba tutumları ile kendine saygı düzeylerinin incelenmesi*.Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Veselska, Z., Geckova, A. M., Gajdosova, B. & et all. (2009). Socio- economic differences in self-esteem of adolescents influenced by personality, mental health and social support, *European Journal of PublicHealth*, 20, 6 647-652.
- Yavuzer, H. (2009). *Ana-baba ve çocuk*. (20. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.

- Yıldırım Doğru, S., Durmuşoğlu, N. ve Turan, E. (2006). Zihin ve işitme engelli çocukların ailelerinin kaygı düzeyi ve yaşam kaliteleri yönünden karşılaştırılması. I. Uluslararası Ev Ekonomisi Sürdürülebilirlik Gelişme ve Yaşam Kalitesi Kongresi (22-24 Mart, Ankara), 377-82.
- Yörükoğlu, A. (1989). *Değişen toplumda aile ve çocuk*. (3.Baskı). İstanbul: Özgür Yayın Dağıtım.
- Yukay-Yüksel, M. (2009). Okul Sosyal Davranış Ölçeklerinin (OSDÖ) Türkçeye Uyarlanması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 3, 1605-1650.

Extended Abstract

Socializing is a process that an individual internalizes the norms of society that he/she lives in, values, roles that are expected from him/her, attitudes and behaviour structures, required abilities for the social interaction, self-respect, acquiring of the sense of identity, and the culture that he/she inhabits. In the process of socializing, there are many positive and negative factors that affect social developing of the people. From young ages, quality of the relationships that an individual makes with his/her social environment, ability of communicating and also impression of the environment are important factors in the socializing process. Individual's relationship with others, obeying the social rules, taking responsibilities, helping others, having his/her rights social abilities are so important (Çubukçu and Gültekin, 2006). Social ability inadequacy, some social ability lack in the individual's repertoire affects the individual at school and in every sphere of life (Çadır, 2008). If the children's adaptation ability is restricted, pretend to problematic attitudes and in this point if parents have a limited knowledge about how to make an interaction with their children, this situation decreases parent and child relationship quality. Thus the stress that parents experience and child's attitude problems mutually practices each other (Lauth and Heubeck 2010). Hocoğlu (2009) stated that because of parents' various characteristics, when they do not have enough social ability they will have a critical importance, social adaptation and success that is shown in the adolescence period is about the social abilities that are acquired at the previous periods and parents' some psychosocial characteristics practices this effect.

Stress can be defined as physical and psychological reactions against inner and external stimulus that are effecting the individual's equilibrium and negatively affects the adaptation process (Franke, Jagla, Salewski and Jager, 2007). When it is evaluated in terms of family system, in parent and child interaction, consisting of parents' physiologic and psychological reactions processes can be defined as parent stress (Blacher and McIntyre, 2006). Many research show that child's problematic attitudes are affected from demographic variances and also domestic relationships (Hastings and Brown, 2002; Blacher and McIntyre, 2006)

Mother and fathers' assigning meanings to parenting can be evaluated among the effects that parenting mission and responsibilities creates an effect on mother and father (Gülaldı, 2010).

In this research, primary school students' social problems and their parents stress levels are examined according to the situation that if there is any issue about family income and student's chronic illness or not. To the study, which is done in the relational scanning model, there are 460 primary school students, who study in Kayseri province, Melikgazi district, and their parents attended. In the analyzing of the data; t test, F test and Pearson moments multiplication correlation coefficient techniques are used.

In consequence of the data, it is found that students with low academic success have parents with high level stress. It is found that while family income level is increasing, on the other hand parents' stress levels decreases. Parents who have children with chronic illness have higher stress levels. There is a negative meaningful relationship found between parent stress level and school social attitude scale's relation, self-audit and academic sub-dimension points. There is also a positive meaningful relationship found between parent stress level and school social attitude scale's aggressive, antisocial and destructive sub-dimension points.